

FRA ET BESØG I NOGLE TYSKE FÆNGSLER.

I indeværende års Marts måned foretog jeg med offentlig understøttelse en rejse til udlandet for at gøre mig bekendt med adskillige strafanstalter; af indberetningen om samme er de følgende meddelelser et uddrag.

— Efterat have besøgt strafanstalterne i Stockholm, Gøteborg og Malmø samt de danske strafanstalter besøgte jeg følgende i Tyskland.

I. *Strafanstalten i Rendsborg* består af 4 i stråleform byggede fløje, af hvilke de 2 midterste indeholde 250 almindelige celler, de 2 yderste rum for fællesfanger. Anstalten er beregnet på 480 fanger, men var overfyldt; der hensad 650. For at få plads var kælderetagen tagen i brug til arbejds- og soverum for c. 170 mand.

Straffen udholdes enten i celle nat og dag eller med fællesarbejde om dagen og afsondring om natten.

Direktøren afgør, om fangen skal hensidde i celle eller i fællesskab. Dommen lyder kun på strafarbejde*). Fanger hensidde her i årrækker i celle, indtil 10 år og derover. Cellestraffen gennemføres dog ej med megen strengthed; fangerne sidde således ikke adskilte på skolen; i kirken er

*) Den tyske straffelovs bestemmelse, at ingen fange kan tvinges til at udholde mere end 3 års cellestraf, gælder ikke i Preussen for de cellefængsler, hvor fangen ikke isoleres i kirke, skole og ved gårdtur. (Red Anm.)

indrettet stole med en ganske lav ryg mellem hver. Direktøren fortalte, at fangerne stadig fremkomme med begæring om at sidde i enecelle; flerheden er ikke for at være i fællesskab. I celleafdelingen er livlig korrespondance gennem varmekanaler og murvægge. Fangedragten er af ensfarvet, mørkebrunt stof; trøjen enkeltknappet. Der er ingen klassifikation. Hver fange bærer på trøjeærmet tallet I, når han første gang er i anstalten, tallet II, når han flere gange har været straffet. Fangerne har arbejdsfortjeneste, hvis størrelse afhænger af deres flid og opførsel. En meget flink fange kan tjene indtil 6 mark om ugen. Af arbejdsfortjenesten kan $\frac{1}{3}$ anvendes til kostforbedring og med direktørens tilladelse til anskaffelse af forskellige småeffekter t. ex. spejle, uldundertrøjer, blyanter o. s. v. Anstalten holder ikke fangen med uldundertøj.

Der er påbudt taushed på arbejdslokalerne. Brud af påbudet sker ofte; det anmeldes da og straffes.

Betjentene gå overalt bevæbnede med sabel, også inde på arbejdslokalerne.

Anstalten opvarmes med damp og belyses med gas. Dampkøkken findes i kælderetagen.

Arbejdsvirksomheden, der er overtaget af private entreprenører, omfatter især vævning, derhos også forskelligt håndværksarbejde, hvoriblandt børstenbinderi.

Skole holdes om hverdagene; der undervises i religion, læsning, skrivning, regning, historie og geografi.

Direktøren står direkte under regeringen; der er ingen kontrolkommission.

Anstalten er storartet bygget og elegant indrettet. På en stor åben plads ligger ved hver side af hovedindgangen, noget fjærnt fra denne og omgivne af haver, boliger for anstaltens embedsmænd. Gennem en portbygning, hvor der altid er militærvagt, kommer man over en brolagt gårdsplads til anstalten, fra hvis indgangsdør en lang korridor med kontorer og flere andre rum på begge sider fører lige ind i anstaltens centrum, hvorfra fløjbygningerne

for fællesafdelingerne strækker sig ud, en til hver side; cellefløjene lige ud i vinkel på de første; alle i 3 etager, foruden kælderetagen. Celleafdelingen indeholder kun celler. Fællesafdelingen har i 3die etage arbejdssale, i 1ste og 2den etage sovelokaler med „boxes“. Arbejdssalene er meget store, på enkelte af dem arbejder indtil 60 mand. Sovelokalene er også store og luftige rum. Boxerne er af jernplader, foroven og foran forsynede med ståltrådnæt, så at luft og varme har fri adgang. De er byggede som natceller 2 og 2 med ryggen eller bagsiden mod hverandre og i 2 grupper i værelsets midte, således at der dannes gange rundt om dem på alle sider samt mellem begge grupper. Af inventar har hver box en jernseng, en krak og et natmøbel. Hver gruppe af boxer har et fælles låseapparat, således at alle boxer kan lukkes og åbnes på engang. Desuden kan hver box oplukkes særskilt. En mere betroet fange er plaseret i en box, hvorfra han ved en klokke kan tilkalde vagten, om noget måtte indtræffe på lokalet. Når fangerne om aftenen er lukkede ind i boxerne, åbnes lokalets dør ud til korridoren. Om natten er sovelokalene afstængte ved jerngitterdøre, igennem hvilke lokalene kunne overses. Såvel direktøren som flere betjente, med hvem jeg talte derom, påstode med bestemthed, at det er umuligt for fangerne at signalisere eller tale til hverandre, uden at det høres af den i korridoren værende natvagt. Sovelokalene opvarmes med rundt væggen og langs gulvet liggende damprør. Lokalernes vaskevandindretning er forsynet med plader af hvidt marmor med vaskefade af fint glaseret stentøj. Hvert lokale har et privet. Det hele udstyr, heri indbefattet sengene med hvide rene uldtæpper og lagener af hvidt lærred, er nydeligt. Som fællesafdelingen så også celleafdelingens indredning. Også her er vaskeindretning med marmorplader og glaseret stentøjsfad; det faste celleinventar er jernseng, bord, krak og et lidet skab til opbevarelse af fangers småfornødenheder. Cellevinduet har ikke andre jerngitre end glastrudernes støbejernsindfatning. Vin-

duerne ere meget større end almindelige cellevinduer. Hver celle har et lidet kloset, hvis indhold tømmes en gang daglig i dertil indrettede vogne og strax føres ud af anstalten.

Cellefangernes stråleformige bevægelsespladse ligger ej ved fløjenes ender, men midt ude på gårdspladsene, der alle er beplantede med buske og blomsterbed.

Foruden dampkøkken er der dampvaskeri med damp-tørreapparater.

Til anstalten hører jordvej; den har heste, kør og svin, slagtehus m. m. m.

Den hele anstalt er omgivet af en med flere vagttårne forsynet ringmur.

II. *Untersuchungs-Gefängniss* i Hamburg er et nyt varetægtsfængsel med c. 300 celler for mænd og kvinder. — Det er bygget i den sædvanlige cellefængselsform med 4 fløje i stråleform. Fløjene har med kælderens 4 etager.

Foruden varetægtsfanger modtages også af de såkaldte „vagabonder“ et antal af 36 mænd og 18 kvinder, der udretter alt renholdesarbejde inden fængslet, besørger gårdsarbejder, opvarming etc. For disse fanger haves sovelokaler med boxes. Fængslet belyses med gas og opvarmes med varm luft. Den mandlige og kvindlige afdeling er forsvarligt skilt. Hver afdeling har sit sygehus med enkeltceller og fællesrum. Kirken er indrettet med forsvarligt adskilte pladse for hver fange.

Dampkøkken, hvorfra damphejsindretninger for maden, dampvaskeri, badeceller er alt forsynet med indretninger af nyeste slags.

Fængslets overbestyrelse er underlagt en direktør, som kun af og til er nærværende. Overinspektøren er den egentlige bestyrer. Under ham står 1 inspektør, 1 overbetjent, 19 opsynsmænd og 9 opsynskvinder. I anstalten er dag og nat stationeret 1 politibetjent med 12 konstabler.

Renligheden og ordenen i dette fængsel overgår alt, hvad jeg før har set. Alt er pudset og skinnende blankt, lige til dørmatter, jeg måtte tage en sådan op for nøje at

betrakte den; den var virkelig indsat med et eller andet stof og pudset blank. Jerntrappernes trin var blanke, ja alt var blankt i dette fængsel.

Udenfor fængslet er flere boliger for funktionærerne.

III. *Hamburgisches Centralgefängniss bei Fuhlsbüttel*, beliggende ca. 9 km. udenfor Hamburg, modtager i 2 særskilte afdelinger mænd og kvinder, der er dømte til fængselsstraf og tugthusstraf.

Hver afdeling har igen sin egen mindre underafdeling for drenge og piger i alderen 12 til 18 år, „gefängniss für jugendliche“.

Den mandlige afdeling for voksne har 2de fløje for cellefanger med 173 celler og 1 for fællesfanger med 227 soveboxer, i alt plads for 400 fanger.

Loven bestemmer intet, om en ilagt straf skal udholdes i celle eller i fællesskab. Direktøren afgør dette. I celle sættes i reglen indtil en tid af 3 år yngre og første gang i strafanstalt værende personer; derhos også sådanne, som er besværlige at have i fællesskab.

Afdelingen for drenge, der er adskilt fra det øvrige fængsel, har 3 klasser af fanger: fængsels-, strafarbejds- og vagabondfanger. Disse behandles efter omstændighederne dels i almindelig celle dag og nat, dels i fællesskab om dagen med isolation i boxes om natten. Man søger disse drenge moralsk påvirkede væsentlig ved skoleundervisning.

Kvindeafdelingen har plads for 150 fanger med underafdeling for unge pigebørn og er i det hele indrettet på samme måde som mandsafdelingen.

Hver afdeling har sin egen kirke med adskilte pladse for hver cellefange; ligeså sit sygehus med særskilte rum for de forskellige slags fanger. I kvindeafdelingen er derhos dampkøkken, der leverer bispisningen til den hele anstalt. Mandsafdelingen får sin vask og istandsættelse af tøj udført i kvindeafdelingen.

Cellerne er smukt udstyrede; vaske- og klosetindretninger af hvidt stentøj. Cellen har et lidet på væggen

hængende skab til opbevaring af bøger, småeffekter m. v. Soveboxerne er af samme indretning som i Rendsburg. Også i denne anstalt er orden og renlighed i høj grad fremherskende. På arbejdssalene har således t. ex. hver fange hængende nogle beklædningsgenstande, som de skulle iføre sig, når de kommer udenfor lokalet; disse hænger så regelmæssig i præcis den samme orden — jeg havde nær sagt i de samme folder — at det er umuligt at se nogen forskel på dem. Hver fange har derhos på arbejdslokalet et lidet skab til opbevaring af småsager, spisestel m. v. Jeg gik fra skab til skab på flere lokaler; genstandene havde akkurat den samme plads i dem alle. I mandsafdelingens soveboxer vare sengene forsynede med hvide tæpper med en bred rød rand efter tæppets længde; i kvindeafdelingen med samme slags tæpper, men med den røde rand efter bredden. Sengene var så omhyggelig redte, at tæppernes røde rand overalt nøjagtig havde den samme afstand fra sengens sider; ikke et eneste tæppe sås at ligge skævt på sengene.

Fangerne klassificeres ikke. På længere straffetider indstilles de til betinget løsladelse, når $\frac{3}{4}$ af straffen er udstået og de have opført sig godt. Taushed er påbudt over alt. Der skelnes noget i behandlingen af fængselsfanger og tugthusfanger. De første tiltales blandt andet med „Sie“ og tillades at bære skæg. Kosten er for dem alle ens.

Cellefangerne har skole i 4 klasser og undervises i de almindelige almueskolefag. Fællesfangerne har ikke skole.

Arbejdsvirksomheden er også her overtaget af private entreprenører og består i vævning, forskelligt håndarbejde samt lægning af cigarer. Af arbejdsgrene i den kvindelige afdeling bemærkede jeg fabrikation af snøreliv og børstebinderarbejde.

Enhver fange får arbejdspræmie, såsnart han har lært at arbejde såvidt, at han præsterer det bestemte pensum; i læretiden får han dog 3 pfennige daglig; når han svarer sit pensum 6 pfennige, for overarbejde tjener han indtil 18 pfennige daglig. Han kan anvende indtil halv-

delen af sit fortjente til forbedring af sin kost; resten lægges op til løsladelsen.

Anstalten bestyres af en direktør; har forøvrigt 1 overinspektør, 3 inspektører, 52 opsynsbetjente i forskellige grader, 1 prest, 2 lærere og 1 læge, derhos haves bestandig en 24 mand stærk militærvagt stationeret i portbygningen. Alle betjente bærer uniform og er bevæbnede med sabler.

Den hele anstalt er omgivet af en ringmur. Udenfor ringmuren ligger boliger for funktionærerne; overalt omgivne af haver.

Til anstalten hører et større jordbrug, der føder c. 90 køer samt c. 20 heste. Dette drives af fangerne i en til anstalten knyttet såkaldet korrektionsanstalt, tilsvarende vore tvangsarbejdsanstalter. Denne afdeling, som jeg ikke besøgte, ligger noget fjærnet fra anstalten og er foruden med fangebygninger tillige bebygget med de for gårdsdriften nødvendige bygninger. Fangebygningerne ere omgivne af en c. 1 alen bred teglstensmur, hvis overflade er besæt med halse og bunde af glasflasker, der ere fæstede således, at de spidse, skarpe glastopper vende opad. Glasset er støbt fast i en meget hård substans.

Her er plads for 200 personer af begge køn.

Foruden med gårdsarbejde beskæftiges fangerne med forskelligt håndværksarbejde for private entreprenører.

IV. *Cellefængslet ved Oslebshausen ved Bremen* består af 2 parallelt løbende fløjbygninger forbundne ved en i fløjenes forreste ende mellemliggende forvaltnings- og økonomibygning.

Anstalten modtager mænd og kvinder og har for de første 216 celler, for de sidste 54.

Straffen i Bremen er fængselsstraf og tugthusstraf. Alt strafarbejde udholdes i celle; fællesstrafarbejde eksisterer ikke uden for såvidt, at direktøren i visse tilfælde kan tillade 2 og 2 fanger at arbejde sammen om dagen; om natten må de dog sove i celle. Samme bestemmelser gælder mænd og kvinder. Derhos anvendes til arbejde i anstaltens haver og ved dens jordbrug indtil 5 fængselsfanger under opsigt

og under iagttagelse af den størst mulige adskillelse. Ved valget af disse fanger tages væsenlig hensyn til sådanne, som i længere tid have været strengt isolerede. Direktøren formenter cellestraf af en hvilkensomhelst længde for at være den eneste rette.

De forreste dele af begge fløje er optagne af kvinde-fanger. Direktøren påstod, at der ikke eksisterede nogen utilladt forbindelse mellem afdelingerne, selv ikke gennem det tøj, der for mandsafdelingen vaskes og repareres i kvindeafdelingen.

Fangebehandlingen i Oslebshausen synes udenfor den ramme, som den derværende fængselsordning i større træk bestemmer, i særlig grad at øves ved direktørens personlige påvirkninger på den enkelte. Han søger overalt at finde en eller anden hjertestreng, som lader sig slå an, og arbejder med tro på sin gerning. Det vil blive for vidtløftigt i nogen større udstrækning her at gå ind på hans hele opfatning af fangebehandlingen, og dette hører vel måske heller ikke hjemme i en beretning. Til belysning af hans måde at tage tingen på, skal jeg dog anføre et par eksempler.

Han forbyder ikke fangerne at se ud gennem cellens lavtliggende og meget store vinduer, men tror meget mere, at de har godt af den tale, som den dejlige natur udenfor holder for dem. Sangfugle og blomsterplanter findes hos flere fanger. Modtager en fange besøg af sin ægtefælle eller sit barn, søger han ikke hindre, at deres hjertes følelser kommer til udbrud; han bryder gerne selv isen for dem.

På en celle så jeg 2 små dukkestole af rør hænge på væggen; vedkommende fange havde af noget affaldsrør med direktørens samtykke arbejdet dem til sine 2 småbørn, og de skulde „hjem“ som gave fra „papa“. Gifte fanger tiltaler direktøren i reglen med „Sie“. Fangerne tillades at bære skæg.

Der findes ved nedgangen til bevægelsesgårdene brevkasser, i hvilke fangerne personligen nedlægger de til deres familie skrevne breve. Direktøren har selv nøglen til disse

kasser og udtager af dem også selv fangernes breve, da han ikke finder at burde lade dem passere gennem opsynspersonalet.

Cellestraffen gennemføres dog her i enhver henseende med strenghed, selv i årrækker udholder fangen ensomheden og, bemærker lægen i en beretning, på få undtagelser nær forlader fangerne anstalten sundere og arbejdsdygtigere, end da de indsattes.

Disciplinærstraffe består væsenligst i berøvelsen af tilståede begunstigelser, indskrænkning i kosten, berøvelse af sengklæder og endelig dunkel arrest højst 8 dage. Korporlig revselse bruges ej. — Ved nedgangen til bevægelsespladsene hænger tavler, på hvilke noteres eller bekendtgøres, når en fange — uden navns nævnelse selvfølgelig — er straffet. Det påstodes, at denne bekendtgørelse, der ses af alle fanger, når de passerer fra og til bevægelsespladsen, virker godt. Disciplinærstraffe ere meget sjældne.

Fangerne har skole, der omfatter 3 klasser. Undervisningsfagene er læsning, skrivning, regning, naturhistorie, historie og geografi. Fangens skoleklassemærke er fæstet på ydersiden af hans celledør til lettelse for opsynet. På skolen haves stadig vagt af en betjent, der er placeret på et højt stude bagenfor fangerne. „Ingen af fangerne ved, på hvem betjenten har øjnene, når de ikke ser ham; enhver tror, at han ser på sig“, bemærkede direktøren. Kirken er indredet med særskilte, aflukkede stolepladse for hver fange.

Cellernes inventarium består af seng, bord, krak, et skab til småeffekter, 1 lerkrukke til rent vand, 1 termometer, 1 vægkalender, 1 spyttebakke. Derhos har fangen hos sig sin kontrabog, der viser hans fortjeneste og er forsynet med karakterer. Til brug i cellen haves træsko, udenfor lædersko. Celledørenes madluger er af sikkerhedshensyn tilspigrede. Bevægelsespladsene er opførte i stråleform noget fjærnet fra bygningerne. I strålernes centrum findes større observationsvinduer. Selve bevægelsespladsene er beplantede med blomster og delvis tilsåede med græs.

Overalt i fængslets korridorer er væggene forsynede med

sententser, såsom: „Dovenskab er alle lasters begyndelse“. „Hædre din fader og din moder“ o. s. v.

Arbejdsvirksomheden drives for anstaltens egen regning og omfatter alt slags håndværksarbejde. Fabrikaterne af-sættes i anstaltens udsalg i Bremen og forarbejdes dels til direkte salg, dels efter bestilling.

Kvinderne beskæftiges for en større del med sortering af kaffe for købmænd i Bremen.

Fangerne har ingen andel i arbejdsfortjenesten. De erholde en arbejdspræmie som frivillig belønning for god opførsel og opmuntring til flid. Præmie får ingen i den første måned, i den anden måned gives indtil 50 pfennige månedlig; den kan nå op til 4 mark og derover pr. måned. Indtil halvdelen af fortjenesten tillades anvendt til anskaffelse af småfor nødenheder, kostforbedring o. s. v., resten opbevares til fangens løsladelse. — Recidivister får i reglen i de første 6 måneder ingen arbejdspræmie.

Anstalten opvarmes ved varm luft og belyses med petroleum. En dampmaskine pumper vand til store reservoirer, fra hvilke det ledes ind i anstalten. Cellernes og korridorernes gulve er asfalterede; de sidste belagte med vævede kokustæpper.

Anstalten bestyres af direktøren; under ham står følgende disciplinærbetjente: 1 inspektør, 1 overopsynsbetjent, 18 opsynsbetjente, 1 overopsynskvinde, 2 opsynskvinder samt endvidere 1 prest, 1 læge, 1 lærer, 3 regnskabsbetjente. Overopsynskvinden er en forhenværende diakonisse.

En militærvagt på indtil 12 mand er derhos altid stationeret i anstalten.

Betjentene er i tjenesten iførte korte, lette arbejdsjakker.

Der tilligger anstalten egen jordvej samt ikke ubetydelige haver. Udenfor ringmuren er der boliger for funktionærerne.

Anstalten er beliggende ca. 8 km. fra Bremen.

Throndhjems Tugthus d. 30 Oktober 1883

PETER SOELBERG,
Overinspektør.
